

- Писемский А.Ф. Избранные произведения. / А.Ф. Писемский. – М.-Л., 1932. с.26.
- Писемский А.Ф. Бывые соколы. Трагедия в 4-х действиях (1868) / А.Ф.Писемский // Русский театр № 22 – Петербург.: Изд-во Театральная сцена, 1919. – с.4-59.
- Томашевский Б. Историзм Пушкина / Б.Томашевский. – М. -Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1961. – Т2. – С. 157

АННОТАЦИЯ

Скрынник Н.А. Дворянский произвол в трагедии А.Ф. Писемского «Бывые соколы».

В данной статье прослежено обращение к теме дворянского произвола в трагедии А.Ф. Писемского «Бывые соколы». Дворянский произвол становится сквозной темой драматургии А.Ф. Писемского. Свидетельством этого произвола, настроений, неудовлетворенности реформами, сохранившимися в неприкосновенности почв дворянского и чиновничьего своеволия, и стала его трагедия «Бывые соколы», где затронуты темы «отцов и детей», господ и их рабов, последствия преступления (мотив кровосмешения), на их основе показаны наиболее сложные и противоречивые формы бытия и общественного сознания.

Ключевые слова: пьеса, трагедия, А.Ф.Писемский, «Бывые соколы», драматизм, дворянский произвол.

АНОТАЦІЯ

Скрынник Н.А. Дворянське свавілля в трагедії О.Ф. Писемського «Бивіє соколи».

У даній статті досліджується звернення до теми дворянського свавілля в трагедії О.Ф. Писемського «Бивіє соколи». Дворянське свавілля стає кризною темою драматургії О.Ф. Писемського. Свідомством цього свавілля, настроїв, незадоволеності реформами, що зберегли в недоторканності дворянське і чиновницьке свавілля, і стала його трагедія «Бивіє соколи», де розкриті теми «батьків і дітей», панів і їх рабів, наслідки злочину (мотив кровозмішення), на їх ґрунті показані найскладніші й суперечливі форми буття і суспільної свідомості.

Ключові слова: п'єса, трагедія, О.Ф. Писемський, «Бивіє соколи», драматизм, дворянське свавілля.

SUMMARY

Skrynnik N.A. The nobiliary tyranny in A.F. Pisemsky's tragedy "Byvyie sokoly".

The article presents the theme of nobiliary tyranny in A.F. Pysemskyi's tragedy «Byvyie sokoly». Nobiliary tyranny

becomes the main theme of A.F. Pysemskyi's dramaturgy. The tyranny, moods, dissatisfaction by the reforms saving the nobiliary and bureaucratic tyranny are reflected in A.F. Pysemskyi's tragedy «Bivie falcons», where the themes of generation gap, masters and their slaves, consequences of crime (reason of incest) are affected. On the basis the most difficult and contradictory forms of human's being and public consciousness are shown.

Key words: play, tragedy, A.F. Pysemskyi, «Bivie falcons», dramatic effect, nobiliary tyranny.

*Л.В. Угляр
(Ужгород)*

УДК-82.09-31(73)

СМИСЛОВА БАГАТОЗНАЧНІСТЬ ОБРАЗУ ДЕРЕВА У РОМАНІ «УЛЮБЛЕНА» ТОНІ МОРРИСОН

У сучасному літературознавстві помітне місце відводиться проблемі осмислення рецепції художнього образу. Адже, як відзначив свого часу В. Халієв, йдеться про відображення людською свідомістю одиничних предметів (явищ, фактів подій) у вигляді їхнього чуттєвого сприйняття [3, с. 58]. Художній образ характеризується сукупністю таких індивідуальних предметних ознак, як перебування у просторі та часі, величина, форма, колір, спосіб дії. Усе це творить його проекцію у свідомості особистості. Таким чином, художній образ відрізняється емоційністю та узагальненістю свого змісту [1, с. 97]. Крім цього, він має й естетичне значення [2, с. 60]. Отже, художній образ створюється за допомогою уяви автора з метою суб'єктивного відображення дійсності [3, с. 58; 2, с. 60]. У цьому плані доцільно уявити, що він може набувати символічних ознак. Відтак прозові полотна, збагачені символічними образами, мають особливе значення у художній літературі. Вони надають специфічного емоційного змісту твору, приваблюючи читача можливістю декодувати їхній сенс. Рецепієнтові властиво сприймати приховані у письмі натяки й умовні знаки відповідно до свого життєвого досвіду та своєї обізнаності [1, с. 117]. Саме символи покликані умовно виражати сутність певного явища. Вони містять у собі натяк на те, що хоче сказати митець [7, с. 4]. При створенні символічного образу письменник на перший план виводить реальні явища та характеристики, а на другий – внутрішній світ героя. Символ охоплює предметний образ та глибинний смисл, які є двома його полюсами та становлять цілісність [1, с. 107–108]. У цьому зв'язку особливої уваги заслуговують художні моделі відтворення

дійсності з-під пера сучасної афро-американської письменниці Тоні Моррісон.

Творчість Т. Моррісон насичена символічними образами. Вони присутні у таких її широких прозових полотнах, як «Найблакитніші очі» («The Bluest Eye», 1970), «Сула» («Sula», 1973), «Смоляне опудалко» («Tar Baby», 1981), «Джаз» («Jazz», 1992), «Рай» («Paradise», 1999), «Любов» («Love», 2003), «Милосердя» («A Mercy», 2008), а також «Улюблена» («Beloved», 1987). Виокремлений роман написаний на основі реальних подій за розповіддю прототипу головної героїні Сети, яку звали Маргарет Гарнер. Названий твір визнаний американським літературним критиком А. О. Скоттом на сторінках періодичного видання «The New York Times» у рубриці «Sunday Book Review» [6] найкращим кінця ХХ – початку ХХІ століть. Тут цілісно проступає історія США постколоніального періоду. Крім цього, за роман «Улюблена» Т. Моррісон удостоєно Пулітцерівською премією за 1988 рік. Значення цього твору для розвитку літературного процесу засвідчує й той факт, що Т. Моррісон стала першою афро-американською письменницею, яка 1993 року отримала Нобелівську премію в галузі літератури.

Роман «Улюблена» Т. Моррісон наповнений символічними образами, які містять тонкий натяк на реальні явища чи персонажі з їхніми визначальними характеристиками. Особливо примітним у творі є образ дерева. У цілій низці епізодів на сторінках цього полотна він має різне значення. Загалом дерево вважається одним із універсальних духовних символів. Так, воно символізує людину [7, с. 2]; цикли життя, смерті та відродження [7, с. 6]; мудрість; пізнання добра і зла. Його коріння знаходиться під землею, а стовбур тягнеться до небес. Відтак дерево символізує два світи: видимий наземний та невидиме підземелля [7, с. 5]. Деякі види дерев здатні породжувати плоди, які можуть бути корисними чи шкідливими. У давні часи вірили, що людина і дерево взаємопов'язані, бо все, що відбувалося з одним, відображалось на іншому. Тому дерево називали другом або братом та зверталися до нього за мудрою порадою. З цієї причини письменники нерідко використовують його образ з метою передачі реципієнтові певних змістовних послань.

Образ дерева у романі «Улюблена» Т. Моррісон постає передусім символом пізнання гіркого досвіду багатьма поколіннями афро-американців. Його стовбур уособлює попередні генерації чорношкірих поневолених африканців, гілки – народжених у неволі нащадків, а цвіт – прийдешні покоління [7, с. 5]. Примітно, що таке дерево висікли батогами на спині головної героїні Сети, власне, як символ довговічних знущань

над чорношкірими за часів рабства. Ось – ілюстрація: «It's a tree, Lu. A chokecherry tree. See, here's the trunk – it's red and split wide open, full of sap, and this here's the parting for the branches. You got a mighty lot of branches. Leaves, too, look like, and dern if these ain't blossoms. Tiny little cherry blossoms, just as white. Your back got a whole tree on it. In bloom. What God have in mind, I wonder» [5, с. 79] / «Це ж дерево, Лу. Черемшина. Дивись, ось стовбур – він червоний і широко розгалужений, сповнений соку, а ось тут – розподіл на гілки. У тебе величезна кількість гілок. Листя також, схоже, і дерен, якщо це не цвіт. Крихітний цвіт черемшини, такий же білий. У тебе дерево на всю спину. У цвіту. Що Бог мав на увазі, цікаво» (переклад – Л. У.).

Дерево зі шрамів на спині Сети з'явилося після побиття її батогами білими молодиками за наказом рабовласника; усе це супроводжувалося знущаннями й приниженнями. Судячи з того, що дерево сильно розгалужене, кількість ударів батогами була незлічимою. Воно було все ще сповнене соку та кровоточило навіть через багато років, як і незагоєні душевні рани чорношкірих американців. Біль від знущань не стихав із часом. Червоний стовбур та його розгалуження символізують криваві фізичні та душевні рани як Сети, так і її предків. При цьому кривавим розгалуженням шрамів страждання не завершуються, бо ж є ще і листя, і дерен, і цвіт. Вони символізують наслідки минулих подій. Біль з новою силою розквітає, як дерева навесні, у душі володарки такого дерева та інших чорношкірих героїв роману, які уособлюють усіх тих, хто зазнав поневолення. Авторка недаремно обрала саме черемшу для символізації болю. Її цвіт дурманить своїм запахом, здатним затьмарити розум, а плоди мають гіркий смак. Відповідно, гіркий досвід затьмарює розум та спонукає на нерозважливі вчинки з непоправними наслідками.

У цьому зв'язку доцільно звернутися до спостереження швейцарського психолога і філософа К. Г. Юнга, в якому розкривається сутність дії травматичного досвіду. У мемуарах «Спогади, сновидіння, роздуми» він зазначив з цього приводу: «Людина, яка не перегоріла в пеклі власних пристрастей, не в змозі їх перемоти. І вони ховаються поряд, в сусідньому будинку, чого вона навіть не підозрює. А вогнище в будь-який момент може перекинутися і спалити будинок, який він вважає своїм. Те, від чого ми йдемо геть, ухиляємося, ніби забуваючи, знаходиться в небезпечній близькості від нас. І в кінцевому результаті воно повернеться, але з подвійною силою» [4, с. 149]. У романі «Улюблена» Т. Моррісон дерева стали свідками різноманітних подій з життя рабів. Іноді вони набували різних форм та складали часопис історичних та життєвих реалій. Так,

з дерев вишні та дуба виготовлялося чорнило для шкільного вчителя, яким він користувався для занотовування тваринних ознак чорношкірих, тим самим дегуманізуючи їх. Таким чином, очима білих описувалося викривлене бачення відмінних від них людей. Сета була його улюбленою рабинею, бо робила найкраще чорнило. Без нього він не міг працювати. Крім того, вона була для нього однією з істот «з тваринними та людськими ознаками» і на її прикладі шкільний вчитель навчав учнів своїм псевдонауковим теоріям. Сета в свою чергу мимоволі виконує роль свідка і учасника трагедій рабовласництва, виготовляючи знаряддя для запису: «He liked the ink I made. It was her [his wife's] recipe, but he preferred how I mixed it and it was important to him because at night he sat down to write in his book. It was a book about us but we didn't know that right away» [5, с. 37] / «Йому подобалося те чорнило, яке я робила. Це був її рецепт [його дружини], але він надавав перевагу тому, як я мішаю його, і це було важливо для нього, бо вночі він сідав і писав у своїй книзі. Це була книжка про нас, але ми не знали цього напевно» (переклад – Л. У.).

Шкільний вчитель обрав рабів об'єктами своїх експериментів. Він записував свої спостереження, які відображали реальне суспільне бачення білими імперіалістами чорношкірих і ставлення до них того часу.

Зображені Т. Моррісон дерева у лісі Очищення («Clearing») – самобутнє втілення часопису історичних та життєвих реалій. Вони стали свідками рабовласницького гніту, власне, як і свекруха Сети Бебі Сагз, яка там проповідує: «When warm weather came, Baby Suggs, holy, followed by every black man, woman and child who could make it through, took her great heart to the Clearing – a wide-open place cut deep in the woods nobody knew for what at the end of a path known only to deer and whoever cleared the land in the first place. In the heat of every Saturday afternoon, she sat in the clearing while the people waited among the trees. After situating herself on a huge flat-sided rock, Baby Suggs bowed her head and prayed silently. The company watched her from the trees. They knew she was ready when she put her stick down. Then she shouted, «Let the children come!» and they ran from the trees toward her» [5, с. 87] / «Коли прийшла тепла пора, Бебі Сагз, свята, за якою слідували кожен чорношкірий чоловік, жінка і дитина, які тільки могли, понесла своє величезне серце до Очищення – просторої місцини, вирубаной далеко у лісі, невідомо для чого, в кінці стежки, відомої тільки оленям та тим, хто першими очистив ту ділянку. У спеку кожного суботнього дня вона сідала посеред поляни, а люди чекали серед дерев. Розмістившись на величезному пласкому камені, Бебі Сагз схилила голову та тихо молилася. Супроводжуючі спостерігали

за нею з дерев. Вони знали, що вона завершила, коли опустила палицю. Тоді вона виголосила: «Нехай прийдуть діти!»; і вони бігли з дерев до неї» (переклад – Л. У.).

Діти, які злязять з дерев, символізують регенерацію душевного спокою її співгромадян, які приходять послухати проповіді. Старенька навчає жителів містечка Цинциннагі методам подолання депресії після років у рабстві. Таким чином, проводиться паралель між найстарішою жителькою містечка Бебі Сагз та багаторічними деревами – маркерами набутого досвіду.

Знайшла спокій серед дерев і Денвер, молодша дочка Сети. Вона почувалася самотньою не тільки вдома, а й у соціумі. Мешканці містечка знали про те, що її мати колись вбила свою дитину, тому ніхто не спілкувався з ними, вважаючи їх відлюдкуватими. Думки її матері були настільки зайняті жалем та горем через скоєне, що Денвер залишилася поза увагою. Крім того, жахаючим для неї був привид Улюбленої, який не полишав їхнього дому. Тому вона відвідувала гостру потребу у власному просторі: «In these woods, between the field and the stream, hidden by post oaks, five boxwood bushes, planted in a ring, had started stretching toward each other four feet off the ground to form a round, empty room seven feet high, its walls fifty inches of murmuring leaves. Bent low, Denver could crawl into this room, and once there she could stand all the way up in emerald light. [...] In that bower, closed off from the hurt of the hurt world, Denver's imagination produced its own hunger and its own food, which she badly needed because loneliness wore her out. Wore her out» [5, с. 18–19] / «У цих лісах, між полем і потічком, приховані статними дубами, п'ять кущів самшиту, посаджені колом, почали простягатися назустріч один одному в чотирьох футах від землі, щоб сформувати коло, порожнє місце сім футів заввишки зі стінами в п'ятдесят дюймів з листя, що бурмотало. Низько нахилившись, Денвер могла заповзти в цей простір, і одного разу вона могла стояти там увесь час під смарагдовим світлом. [...] У цьому притулку, закритому від болю травмуючого світу, уява Денвер продукувала власний голод і власну їжу, яку вона конче потребувала, бо самотність виснажувала її. Виснажувала її» (переклад – Л. У.).

На галявині серед кущів самшиту Денвер почувалася вільною та захищеною. Ці рослини відповідають сутності героїні. Самшит – вічнозелений чагарник з міцною деревиною, який росте і в Африці, і в Центральній Америці. Чорношкіра дівчинка, народжена в Америці, має африканське коріння, тобто вона має дві батьківщини, як і кущі самшиту. А невеликий розмір кущів вказує на її вік. Міцна ж деревина – характер дівчинки, адже на її вік їй доводилося перетерпіти чимало життєвих негараздів.

Герой роману Пол Ді, працюючи на фермі під метафоричною назвою «Рідний Дім», вбачає у дереві друга та брата. Під його гіллям герой міг усамітнитися і поділитися з ним своїми переживаннями: «Maybe shaped like one, but nothing like any tree he knew because trees were inviting; things you could trust and be near; talk to if you wanted to as he frequently did since way back when he took the midday meal in the fields of Sweet Home. Always in the same place if he could, and choosing the place had been hard because Sweet Home had more pretty trees than any farm around. His choice he called Brother, and sat under it, alone sometimes, sometimes with Halle or the other Pauls, but more often with Sixo, who was gentle then and still speaking English» [5, с. 21] / «Можливо, за формою таке ж, але не схоже ні на яке інше дерево, яке він знав, адже дерева захоплювали; їм ти міг довіряти і бути поряд з ними; розмовляти з ними, якщо хотілося, як він часто і робив, так як на зворотному шляху він брав обід у поля Рідного Дому. Завжди в тому ж місці, якщо міг, а вибір місця був важким, адже Рідний Дім мав більше красивих дерев, ніж будь-яка інша ферма. Свій вибір він назвав Братом, і сидів під ним, сам інколи, інколи з Галле або іншими Полами, але найчастіше – з Сіксо, котрий був тоді незлобивим і ще розмовляв англійською» (переклад – Л. У.).

Пол Ді персоніфікує улюблене дерево, називаючи його братом («Brother»), бо ж з ним пов'язані численні спогади. Він багато разів зі своїми друзями ховався під прихистком дерева-брата від полудневої спеки та танцював під ним при світлі зірок вночі.

Втікаючи з ферми, різноманітні квітучі дерева стають для Пола Ді компасом на шляху до кращого життя – Півночі з її демократичним устроєм та можливостями працевлаштування. Туди мріяли дістатись всі чорношкірі американці, котрі втікали від репресій білих у південних штатах. Адже навіть зі скасуванням рабства Південь все ще лишався рабовласницьким: «„Follow the tree flowers,“ he said. „Only the tree flowers. As they go, you go. You will be where you want to be when they are gone.“ So he raced from dogwood to blossoming peach. When they thinned out he headed for the cherry blossoms, then magnolia, chinaberry, pecan, walnut and prickly pear» [5, с. 112] / «„Слідуй за цвітом дерев, – сказав він. – Тільки за цвітом дерев. Як він іде, так і ти йди. Ти будеш там, де тобі потрібно, коли він закінчиться.“ Так він мчав від кизилу до квітучого персику. Коли вони порідшали, він попрямував за цвітінням вишні, потім – магнолією, мелією, пеканом, волоським горіхом і опунцією» (переклад – Л. У.).

Переважає більшість дерев має ароматний цвіт та є плодовитими. Деякі плоди – солодкі, інші – кислі; а деякі з них не вдається спожити, не доклавши зусиль (горіх, опунція); деякі з

дерев взагалі не плодоносні (магнолія), лише приваблюють своїм цвітом. Різноманіття дерев дорогою до Півночі символізує успіхи і негаразди, яких довелося зазнати героєві на шляху до свободи. Пол Ді дістався будинку № 124, де проживала Сета. Вони були знайомі ще з часів рабства, тому вирішили поєднати свої долі. Таким чином, Пол Ді обрив дім.

Слід наголосити: у прозових полотнах Т. Моррісон дерева мають не тільки позитивне змістове наповнення. У деяких епізодах вони символізують смерть. Так, дерева як символи смерті стали місцем для страти рабів. Сіксо, соратник Пола Ді, за непокору був прив'язаний до горіха гікори і підпалений: «Two others shove Paul D and tie him [Sixo] to a tree. Schoolteacher is saying, “Alive. Alive. I want him alive.” Sixo swings and cracks the ribs of one, but with bound hands cannot get the weapon in position to use it in any other way. All the whitemen have to do is wait. For his song, perhaps, to end? Five guns are trained on him while they listen. Paul D cannot see them when they step away from lamplight. Finally one of them hits Sixo in the head with his rifle, and when he comes to, a hickory fire is in front of him and he is tied at the waist to a tree. Schoolteacher has changed his mind: “This one will never be suitable.” The song must have convinced him» [5, с. 225–226] / «Двоє інших відштовхують Пола Ді і прив'язують його [Сіксо] до дерева. Шкільний вчитель говорить: “Живим. Живим. Я хочу, щоб він дістався мені живим.” Сіксо розгойдується і ламає ребра одному, але зі зв'язаними руками не може дістатися зброї в такому положенні, щоб використати її якимось іншим способом. Все, що потрібно зробити білим чоловікам, – почекати. Поки його пісня, можливо, скінчиться? П'ять рушниць пройшли випробування на ньому, поки вони слухали. Пол Ді не бачить їх, коли вони відступають з освітленої зони. Зрештою, один із них б'є Сіксо рушницею у голову, а коли він приходить до тями, попереду нього палає гікори, а він – прив'язаний до дерева за талію. Шкільний вчитель змінив думку: “Цей ніколи не буде підходящим.” Пісня, напевно, переконала його» (переклад – Л. У.).

Дерево відповідало незламному характеру Сіксо. Горіх гікори росте переважно в Північній Америці і відомий міцною деревиною та поживними плодами. Для героя ж характерні твердість переконань і незламність характеру. Він не зрадив своїм переконанням навіть перед обличчям смерті. А його вчинки та слова завжди були провокуючими. Так вчиняли білі рабовласники з багатьма чорношкірими рабами: вони страчували їх на деревах шляхом повішання, підпалу чи розстрілу.

Ще один епізод, в якому дерево є символом смерті, змальований у спогадах Сети. Вона, зачарована красою явора, на якому були

повішені двоє молодиків, поринає в роздуми про пекло. Сеті стає цікаво, чи пекло теж таке прекрасне, як той явір, на якому стратили рабів: «It never looked as terrible as it was and it made her wonder if hell was a pretty place too. Fire and brimstone all right, but hidden in lacy groves. Boys hanging from the most beautiful sycamores in the world. It shamed her – remembering the wonderful soughing trees rather than the boys» [5, с. 6] / «Він [Рідний Дім] ніколи не виглядав таким жахливим, яким був насправді, і це змушувало її замислитися, чи пекло теж було красивим місцем. З вогнем і сіркою там все гаразд, але вони заховані в мереживній гаї. Хлопці висіли з найкрасивіших яворів у світі. Від цього їй було соромно – пам'ятати прекрасне шарудіння дерев, а не хлопців» (переклад – Л. У.).

Зрештою, майже всі чоловіки Рідного Дому знайшли свою смерть на деревах. Смерть виявилася для них кращою альтернативою неволі.

У романі зрізане дерево біля будинку Сети символізує життя і смерть одночасно [7, с. 8]. Коли Пол Ді, Сета та її дочка Денвер повертаються з карнавалу, вони знаходять молоду дівчину, яка спирається на пень. Такого віку могла досягти старша дочка Сети Улюблена, якби лишилася живою. Жінка вбила її ще немовлям, маючи намір позбавити свою улюблену доньку жахів рабства: «It took her the whole of the next morning to lift herself from the ground and make her way through the woods past a giant temple of boxwood to the field and then the yard of the slate-gray house. Exhausted again, she sat down on the first handy place – a stump not far from the steps of 124. By then keeping her eyes open was less of an effort. She could manage it for a full two minutes or more. Her neck, its circumference no wider than a parlor-service saucer, kept bending and her chin brushed the bit of lace edging her dress» [5, с. 50] / «Їй знадобився увесь наступний ранок, щоб відірвати себе від землі і спрямувати свій шлях через ліс повз гігантський храм із самшиту до поля, а потім – подвір'я синовато-сірого будинку. Будучи знову виснаженою, вона присіла на перше зручне місце – пень неподалік від сходів будинку № 124. Тримати очі відкритими до того часу не складало для неї ніяких зусиль. Вона могла так робити протягом цілих двох хвилин і більше. Її шия, окружність якої була не ширшою за блюдце прислуги палацу, продовжувала згинатися і її підборіддя чіпляло частину мереживної окантовки сукні» (переклад – Л. У.).

Не в змозі пережити розлуку з матір'ю, дух дівчинки оселився у будинку Сети. Він став причиною втечі з дому двох її синів – Говарда і Баглара. Жінка навіть не намагалася від нього позбавитися, адже хотіла втримати дочку хоча б у такий спосіб. Проте з появою в домі Пола Ді дух проявляв себе більш агресивно, а згодом – зник. Натомість з'явилася молода дівчина з

дивною дитячою поведінкою. Її розповіді про місце, звідки вона прийшла, нагадують потойбіччя. Улюблена повернулася зі світу мертвих для того, щоб продовжити своє існування біля матері. Вона прагне пережити те, чого вона була позбавлена: материнську любов, дружбу з сестрою, кохання, народження дитини. Проте такі людські привілеї не повернуть її до життя. Живлячись життєвою силою матері, вона доводить її до безумства. Лише завдяки виконанню релігійного обряду екзорцизму групою жінок містечка Цинцинаті Улюблена зникає. Вона – минуле, яке проявилось в теперішньому, тобто часовий простір для неї виявився відкритим. У свою чергу, пень біля будинку № 124, на якому знайшли дівчину, символізує її безповоротний стан: як дерево не зможе вирости на місці зрізу, так і вона не зможе повернутися до життя після того, як їй перерізали горло. Вона не в змозі пізнати повноцінне життя, хоч і змогла пустити паросток надії, як зрізані дерева інколи пускають паростки [8, с. 210]. Улюблена назавжди залишиться маленькою дівчинкою і буде вічно існувати лише у світі небуття, так як вічнозелені кущі самшиту ніколи не зможуть вирости деревами. Тобто у даному епізоді не лише дерева символізують життя чи смерть, а й їхні стани та якісні характеристики символізують фізіологічний і психологічний стани героїні.

Аналіз роману «Улюблена» дає підстави дійти висновку: образ дерева у прозі Т. Моррісон нерідко виступає неоднозначним символом різноманітних явищ та героїв, вказуючи на їхні специфічні характеристики. Письмениця проводить паралель між певними видами дерев та відповідними героями. Такий прийом передачі особливої інформації реципієнтові робить прочитання її прозових полотен інтригуючим та заохочує читача розшифровувати закодовану в символах інформацію. Це викликає емоційну реакцію реципієнта стосовно описуваних подій. Таким чином, тексти Т. Моррісон дають можливість читачеві повною мірою пізнати внутрішній стан героїв за умов, в яких їм довелося існувати. Символічні образи в її полотнах наповнені глибоким змістом. Це свідчить про ґрунтовний підхід авторки до прозових творів, що відображають життєву позицію мисткині.

ЛІТЕРАТУРА

- Галич О. Теорія літератури: Підручник : [За наук. ред. О. Галича] / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – Київ : Либідь, 2001. – 488 с.
- Тимофеев Л. И. Основы теории литературы: [Учебное пособие для университетов и педагогических институтов] / Л. И. Тимофеев. – Москва : Просвещение, 1976. – 448 с.

- Хализев В. Е. Теория литературы / В. Е. Хализев. – Москва : Высшая школа, 1999. – 240 с.
- Юнг К. Г. Воспоминания, сновидения, размышления / К. Г. Юнг. – Минск : Харвест, 2003. – 192 с.
- Morrison T. *Beloved* / T. Morrison. – New York : Penguin Group, 1998. – 275 p.
- Scott A. O. In Search of the Best / A. O. Scott // *The New York Times*. – 2006. – May 21. – <http://www.nytimes.com/2006/05/21/books/review/scott-essay.html>.
- Tjerngren M. Trunk and branches: aspects of tree imagery in Toni Morrison's *Beloved* : [University essay from Högskolan i Gävle] / M. Tjerngren. – Gävle : Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap, 2009. – 26 p.
- Weathers G. B. Biblical trees, biblical deliverance: literary landscapes of Zora Neale Hurston and Toni Morrison / Glenda B. Weathers // *African American Review*. – *St. Louis University*, 2005. – Vol. 39. – Num. 1–2. – P. 201–212.

АНОТАЦІЯ

Угляй Л.В. Смысловая многозначность образа дерева у романи «Улюблена» Тони Моррисон

У статті проаналізовано символіку образу дерева у романі «Улюблена» Тоні Моррісон. Виявлено, що образу дерева притаманна смислова багатозначність, встановлено зв'язок між деревами і персонажами. Як показав аналіз, види, форми, якісні властивості та стани дерев відповідають рисам протагоністів, зважаючи на їхнє становище на тлі зображуваних подій. Такий прийом відображає життєву позицію письменниці та дозволяє реципієнтові пізнати внутрішній світ героїв.

Ключові слова: афро-американська література, проза Тоні Моррісон, символ, образ дерева, внутрішній світ героя.

АННОТАЦИЯ

Угляй Л.В. Смысловая многозначность образа дерева в романе «Любимица» Тони Моррисон

В статье проведен анализ символики образа дерева в романе «Любимица» Тони Моррисон. Обнаружено, что образу дерева присуща смысловая многозначительность, установлена связь между деревьями и персонажами. Как показал анализ, виды, формы, качественные свойства и состояние деревьев соответствуют чертам протагонистов, учитывая их положение на фоне изображаемых событий. Такой прием отображает жизненную позицию писательницы и позволяет реципиенту познать внутренний мир героя.

Ключевые слова: афро-американская литература, проза Тони Моррисон, символ, образ дерева, внутренний мир героя.

SUMMARY

Uglyay L.V. *Semantic Polysemy of the Image of the Tree in Toni Morrison's Novel «Beloved»*

The symbolic image of a tree in Toni Morrison's novel "Beloved" is analyzed in the article. It was found out that multiple meanings are inherent for the image of the tree, and the connection between trees and characters was set. As the analysis shows, types, shapes, quality features and conditions of trees correspond particular protagonists in view of their specific characteristics and their situation on the background of the depicted events. This method reflects the vital position of the writer and lets the recipient learn the characters' inner world.

Key words: African American literature, Toni Morrison's prose, symbol, image of a tree, character's inner world.

Ю.О. Чирка
(Горлівка)

УДК 82.0

РОЛЬ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ СЮЖЕТНИХ ПОДІЙ РОМАНУ Л. ФЕЙХТВАНГЕРА «УСПЕХ»

Одним з найзначніших та найпопулярніших романів Ліона Фейхтвангера є роман «Успех». Торкаючись актуальної і вкрай важливої проблеми розвитку фашистських ідей в суспільстві, письменник створює особливий простір зображуваного світу, що допомагає йому відобразити своє бачення передумов зародження націонал-соціалістичного руху в Баварії та дати відповіді на питання, які його турбують.

Дослідники творчості Л. Фейхтвангера, розглядаючи в своїх літературно-критичних працях роман «Успех», відзначають ідейну глибину висвітлення письменником джерел та коренів фашизму (Т. С. Ніколаєва «Разум против варварства. Антифашистский роман Лиона Фейхтвангера 30–40-х годов» (1972) [6]), драматизм, психологізм зображення та досягнення в романі найвищого ступеню історизму й соціальної конкретності, (Н. С. Лейтес «Немецкий роман 1918–1945 годов (эволюция жанра)» (1975) [3]), аналітичність зображення фашизму (К. Нартов «Лион Фейхтвангер — писатель-антифашист» (1984) [5]), послідовне продовження ідеї «успіху», характерну для всіх творів прозаїка (І. Т. Ізотов «Ранние исторические романы Лиона